

Ceramika siwa z badań parcel przy ulicy Kazimierza Wielkiego (Wielkomłyńska) w obrębie kwartału IX w Stargardzie

Andrzej Zyśko
Szczecinek
az17@poczta.fm

Abstrakt

Artykuł dotyczy późnośredniowiecznych naczyń ceramicznych zwanych siwakami pozyskanych w trakcie badań archeologicznych części kwartału IX, położonego na Starym Mieście w Stargardzie. Naczynia podzielono ze względu na formy, co pozwoliło wyróżnić podstawowe typy funkcjonalne, takie jak: garnki, dzbany, kubki, misy itd. Na podstawie zachowanych wylewów dokonano także próby wyliczenia minimalnej liczby naczyń poszczególnych typów. Wyniki analizy materiału pozwalają stwierdzić, że w Stargardzie, podobnie jak i na całym Pomorzu Zachodnim, na stanowiskach późnośredniowiecznych dominuje ceramika siwa.

Abstract

The article refers to late medieval pottery called grey ware excavated in the course of archaeological exploration in part of quarter IX located in the Old Town of Stargard. The pottery was divided following the criterion of their form, which provided for distinguishing basic functional groups, such as: pots, jugs, mugs, bowls, etc. On the basis of spouts preserved an attempt at estimating a minimum number of pieces of pottery of each type was made. The results of the analysis allow to conclude that in Stargard, much as in all Western Pomerania, grey ware dominates in all digs.

Słowa kluczowe

Stargard, ceramika siwa, późne średniowiecze, ceramika naczyniowa/naczynia

Keywords

Stargard, grey ware, Late Middle Ages, pottery ware /pottery

WSTĘP

W trakcie badań archeologicznych kwartału IX polokacyjnego Stargardu (ryc. 1) z powierzchni około 12000 m² wydobyto 23773 fragmenty średniowiecznych siwaków¹, z których w niniejszym artykule omówiono 3820 pozyskanych z parcel przy

¹ Niniejszy tekst jest trzecim omówieniem ceramiki siwej z kwartału IX. Do tej pory drukiem ukazały się dwa opracowania

ulicy Kazimierza Wielkiego² (ryc. 2). Analizowany zbiór stanowi ponad 16% wszystkich siwaków odnalezionych podczas badań kwartału IX. Ponadto na parcelach przy ulicy Kazimierza Wielkiego odnaleziono 1128 fragmentów ceramiki średniowiecznej innych gatunków. Udział ceramiki siwej przy interesującej nas ulicy jest więc znaczący i oscyluje na poziomie około 77%.

PODSTAWY ANALIZY ZBIORU

Zbiór ceramiki siwej pozyskanej w trakcie badań kwartału IX w Stargardzie okazał się bardzo liczny i w trakcie jego analizowania podjęto próbę obliczenia minimalnej liczby naczyń, w oparciu o zachowane partie wylewów. Należy podkreślić, iż ta metoda kwantyfikacji pozwala na jednoczesne sklasyfikowanie naczyń wedle typów funkcjonalnych³, a jej zastosowanie ma na celu przeniesienie opisowych identyfikatorów naczyń siwych na relacje ilościowe, co pozwala na ujęcie zbioru ceramiki w zestawieniach statystycznych.

Dzięki zastosowanym metodom kwantyfikacji określono, iż w zbiorze 3820 fragmentów późnośredniowiecznej ceramiki siwej, pozyskanej z parcel przy ulicy Kazimierza Wielkiego znajduje się minimum 305 naczyń. W zestawieniu nie uwzględniono siwaków średniowiecznych odnalezionych na złożach wtórnych.

W analizowanym zbiorze wydzielono charakterystyczne partie naczyń (partie brzegowe, dna, ucha, fragmenty zdobione itd.), co pozwoliło na wyróżnienie głównych typów funkcjonalnych naczyń, takie jak garnki, dzbany, kubki i inne. Zachowane partie brzegowe pozwoliły także na identyfikację różnych typów w poszczególnych rodzajach funkcjonalnych. Typologia naczyń siwych została zaczerpnięta z pracy Mariana Rębkowskiego poświęconej ceramice średniowiecznej z Kołobrzegu⁴. Jej wykorzystanie było możliwe ze względu na podobieństwo asortymentu naczyń siwych, a także podobny czas powstania i rozkwitu obu miast, jak i ich status w średniowieczu⁵, choć nie wszystkie typy poszczególnych rodzajów naczyń z Kołobrzegu znalazły swoje odpowiedniki w Stargardzie i na odwrót. Różnice te zostały zawarte w miejscach opisujących kolejne rodzaje naczyń analizowanego zbioru ceramiki.

tego gatunku ceramiki z kwartału IX (por. Zysko 2011; 2013). Artykuł stanowi fragment pracy magisterskiej autora, której maszynopis znajduje się na Wydziale Humanistycznym Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego oraz w zbiorach Działu Archeologii Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie (Zysko 2010).

Kierownikiem badań archeologicznych był dr Marcin Majewski. Prace wykopaliskowe odbyły się w latach 2007-2008 w kwartale ulic: Bolesława Chrobrego (dawna Świętojańska), Kazimierza Wielkiego (dawna Wielkomłyńska), Grodzkiej (dawna Kołodziej) i przedłużenia ulicy Władysława Łokietka (dawny Targ Drzewny). Numerację kwartału podano za planem katastralnym miasta z 1724 r. sporządzonym przez M.F. Schwadtkena, który został przyjęty jako podstawa kartograficzna w badaniach architektoniczno-archeologicznych Starego Miasta w Stargardzie. Stanowisko archeologiczne Stargard stan. 11a (AZP: 32-10/167) – miasto lokacyjne wpisane do rejestru zabytków pod nr 40, decyzją KL-V-0/19/55 z dnia 22 kwietnia 1955 r.

² Z parcel przy przedłużeniu ulicy Władysława Łokietka pozyskano łącznie 1992 fragmenty, a z parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego 3445 fragmentów ceramiki siwej. Ceramika z działek wymienionych ulic została razem z omawianymi tutaj siwakami pozyskanymi przy ulicy Kazimierza Wielkiego poddana wspólnej klasyfikacji, a niektóre konkluzje zostały wysunięte na podstawie analizy zbioru ceramiki z parcel trzech wymienionych ulic (łącznie 9257 fragmentów).

Pozostałe 14516 fragmentów siwaków, które zostały wydobyte z działek przy ulicy Grodzkiej są w trakcie opracowywania.

³ Rębkowski 1995, 16.

⁴ Rębkowski 1995, 26-36.

⁵ Zysko 2011, 91-92 – tam dalsza literatura.

GARNKI O KULISTYCH DNACH

Naczynia te w liczbie 184 stanowiły ponad 60% wszystkich późnośredniowiecznych naczyń siwych pozyskanych z parcel przy ulicy Kazimierza Wielkiego, przy czym należy zaznaczyć, że do grupy garnków kulistodennych (z niem. *kugeltopf*⁶) zaklasyfikowano także egzemplarze zaopatrzone w trzy nóżki (z niem. *grapen*⁷). Wśród omawianych wyróżnić można łącznie 38 typów, z których pierwsze 34 zostały opracowane dla ceramiki siwej z Kołobrzegu⁸, a cztery kolejne (35-38) wydzielono w oparciu o materiały ze Stargardu⁹.

Najpopularniejszą grupę garnków o kulistych dnach tworzy typ 1, dzielący się na dwa podtypy. Naczynia do niego zaliczone charakteryzuje lekko zwężająca się szyjka oraz lekko wychylony na zewnątrz i pogrubiony wylew z wrębem. Do podtypu 1a zaklasyfikowano 24 naczynia. Do podtypu 1b łącznie zaś 16 naczyń, które w większości należy identyfikować z *grapenami*. Średnice wylewów garnków podtypu 1a oscylują w granicach 10-15 cm, z kolei podtypu 1b w granicach 9-14 cm. Pierwsze z nich zarejestrowano w obiektach i nawarstwieniach datowanych od 2. połowy XIII w. do początków XV stulecia. Znalaziono jeden cały garnek, którego wysokość wynosi około 13,5 cm (ryc. 3:1). Oprócz tego uzyskano dwie całe formy, których wysokości wynoszą 15 i 17,5 cm (ryc. 4:3; 5:A1). Egzemplarze podtypu 1b zaczęły się pojawiać w początkach XIV w. Jeden egzemplarz zachowany niemal w całości ma średnicę wylewu równą 12 cm. Jest to *kugeltopf* o wysokości około 15 cm. Wystąpił on w obiekcie datowanym na 2. połowę XIV w. (ryc. 3:3).

Drugą największą grupę garnków kulistych tworzą naczynia typu 2, których zarejestrowano aż 28 sztuk (np. ryc. 6:B1; 7:A3). Charakteryzuje je ostro zakończona krawędź wylewu. Występują one w tym samym czasie co garnki kuliste podtypu 1a, a ich średnice wylewów oscylują w granicach 10-14 cm.

Od powyżej przedstawionych typów nieco większymi wymiarami różni się typ 3, do którego zaklasyfikowano cztery naczynia o średnicach wylewów wynoszących od 13 do 16 cm. Mają one lekkie przewężenie krawędzi, a ich chronologia zawiera się od przełomu XIII i XIV w. do końca XIV stulecia. Takie same ramy chronologiczne ma kolejny typ – 4, do którego zaliczono trzy naczynia o średnicach wylewów wynoszących 12, 14 oraz 15 cm.

W typie 5 garnków kulistych sklasyfikowano pięć mniejszych naczyń, które mają średnice wylewów w granicach 9-12 cm. Jeden z egzemplarzy ma wysokość około 11,5 cm (ryc. 8:8). Garnki te występują od 1. połowy XIV w. po przełom XIV i XV w. Do typu 6 przypisano tylko jeden egzemplarz o średnicy wylewu wynoszącej 15 cm, który należy datować na 2. połowę XIV w. (ryc. 7:B3). Z kolei dwa naczynia zaliczono do typu 7. Charakteryzują je wywinięte na zewnątrz i zaopatrzone we wręb wylewy. Jeden kompletnie zachowany egzemplarz ma średnicę 13,5 cm, przy około 17 cm wysokości. Wystąpił on w kontekście datowanym na 2. połowę XIV w. (ryc. 9:5). Średnica drugiego naczynia wyniosła 13 cm (ryc. 3:4).

⁶ Lüdtke 1985, 44-45.

⁷ Nazwa zaczerpnięta od mających podobny wygląd i budowę kociołków z metalu.

⁸ Rębkowski 1995, 27, ryc. 10.

⁹ Z parcel przy ulicy Kazimierza Wielkiego nie zarejestrowano jedynie garnków typu 36 – wspomniany typ wystąpił w materiale z parcel przy przedłużeniu ulicy Władysława Łokietka (Zysko 2011, 94-95) oraz 8, 9b i 14.

Typ 9 dzieli się na dwa podtypy (9a oraz 9b), jednak w omawianym tutaj zbiorze wystąpiły jedynie trzy egzemplarze zaliczane do typu 9a. Średnice ich wylewów wynoszą od 11 do 13 cm (np. ryc. 6:B4). Garnki tego typu występują już od 2. połowy XIII stulecia po 2. połowę wieku następnego.

Sześć egzemplarzy zaliczonych do typu 10 ma średnice wylewów osiągające od 10 do 15 cm (np. ryc. 8:2). Zarejestrowano jeden egzemplarz o średnicy wylewu równej 15 cm i wysokości naczynia około 21,5 cm (ryc. 9:1). Nieco większe są naczynia przypisywane do typu 11 – średnice wylewów w granicach 13-16 cm. Także w tym przypadku sklasyfikowano sześć egzemplarzy, które są datowane na XIV w. Jeden z zachowanych w całej formie garnków ma wysokość równą 17 cm oraz średnicę wylewu wynoszącą około 15,5 cm (ryc. 4:1). Z kolei drugi egzemplarz ma średnicę wylewu równą 14,5 cm i wysokość około 18 cm (ryc. 10:B1). Wystąpił on w kontekście datowanym na połowę XIV w.

Do typu 12 zaliczono pięć dużych naczyń – średnice wylewów od 18 do 22 cm. Charakteryzuje je wałeczkowate ukształtowanie wylewu. Pojawiły się one około połowy XIV w., ale liczniej występowały w 2. połowie tego stulecia. W jednym egzemplarzu, którego datowanie określa się na połowę XIV w., wysokość naczynia wynosi 21,5 cm, przy średnicy wylewu równej 20 cm (ryc. 5:B1). Trochę mniejsze są garnki typu 13, których sklasyfikowano siedem sztuk. Średnice ich wylewów oscylują w granicach 14-21 cm (np. ryc. 11:A2). Naczynia te występowały przez cały XIV w. Ciekawą formą jest garnek, który nie ma pasm dookólnych żłobków, a jedynie plastyczną listwę w górnej partii brzuśca. Jego średnica wylewu to około 20 cm przy 21,5 cm wysokości (ryc. 9:4).

Pojedynczy egzemplarz przypisany do typu 15 garnków kulistych ma średnicę wylewu równą 18 cm (ryc. 12:A1). Z kolei trzy naczynia zaliczone do typu 16 są nieco większe. Ich średnice wynoszą od 20 do 24 cm (np. ryc. 12:A3). Jeden z zachowanych w dużym stopniu egzemplarzy ma średnicę wylewu około 21 cm, a jego datowanie przypada na 2. połowę XIV w. (ryc. 3:2). Średnicę około 24 cm ma asymetrycznie ukształtowany kugeltopf, którego wysokość wynosi 28 cm (ryc. 4:4). Tak duże naczynie mogło spełniać rolę naczynia zasobowego. Za taką hipotezę przemawia niezaobserwowanie przywar na zachowanych partiach naczynia. Garnki obu wspomnianych powyżej typów występowały w podobnym czasie – od 2. połowy XIV w. aż po przełom XIV i XV stulecia. Podobną chronologię mają garnki typów 17 i 18, do których zakwalifikowano odpowiednio po siedem oraz sześć naczyń. Różne są jednak ich wielkości. W typie 17 średnice wylewów z delikatnie zaznaczonym wrębem wynoszą od 16 do 20 cm (np. ryc. 7:B2). W jednym przypadku wysokość naczynia wyniosła 21,5 cm przy średnicy wylewu około 16,5 cm (ryc. 4:2). Garnek ten miał ponadto plastyczną listwę osadzoną w górnej części brzuśca, zamiast dookólnych żłobków. Znacznie mniejsze są z kolei garnki typu 18, których średnice szpiczastych wylewów zaopatrzonych we wrąb oscylują w granicach 10-12 cm (np. ryc. 13:4; 5:D1).

Prawdopodobnie z grapenami należy łączyć garnki typów 19-34¹⁰. Średnice większości ich wylewów oscylują w granicach 9-13 cm i jedynie dwa egzemplarze miały

¹⁰ Szerzej o problemie związanym z identyfikacją stargardzkich garnków kulistych typów 19-34 jako grapenów pisałem w pierwszym artykule poświęconym ceramice siwej z kwartału IX (Zysko 2011, 94, przyp. 20). W omawianym materiale z parcel przy ulicy Kazimierza Wielkiego nie zidentyfikowano kilku typów garnków kulistych: 22, 23, 25, 27, 29, 30, 31 oraz 32.

średnicę większą – 14 cm i mniejszą – 8,5 cm (np. typ 19: ryc. 6:B5; typ 29: ryc. 6:A4; typ 33: ryc. 6:A2; typ 34: ryc. 8:3). Wspomniane typy pochodzą w większości przypadków z 2. połowy XIV w., ale niektóre egzemplarze występują w kontekstach z 1. połowy XIV w. Najmłodsze można datować na wiek XV. Łącznie dla typów 19-34 sklasyfikowano 33 naczynia. Na wyróżnienie zasługuje garnek typu 20, który ma zachowany dziobek (ryc. 14:A1). Do typu 21 został zaklasyfikowany kugelpopf o średnicy wylewu 14 cm i wysokości około 15 cm (ryc. 7:A1). Średnicę wylewu wynoszącą 13 cm i wysokość około 15 cm ma znalezione w całości naczynie typu 28 (ryc. 9:3). Drugi egzemplarz tego typu ma średnicę wylewu równą 11 cm, a jego wysokość wynosi 16,5 cm (ryc. 7:B1). W obu przypadkach datuje się je na 2. połowę XIV stulecia.

Typy 35-38 garnków kulistych zostały wydzielone wyłącznie na podstawie materiałów z kwartału IX w Stargardzie¹¹. Do typu 35 przypisano dwa naczynia, które mają wylewy lekko wyciągnięte na zewnątrz i zaopatrzone we wrąb. Ich średnice wynoszą odpowiednio 11 oraz 14 cm (ryc. 5:C2). Wystąpiły one w kontekście datowanym od 2. ćwierci XIV w. po początek 2. połowy tego stulecia. Z kolei do typu 37 zaklasyfikowano pięć garnków, których wylewy są zarówno małe – 11 cm, jak i duże – 19,5 cm (np. ryc. 8:I; 15:A3). Ich brzegi są zaokrąglone i mają wrąb. Garnki tego typu są chronologicznie umiejscawiane około połowy wieku XIV.

Typ 38 charakteryzują wylewy wychylone i wyciągnięte na zewnątrz oraz zaopatrzone we wrąb. Dzieli się on na dwa podtypy (38a oraz 38b), które różnią się wielkościami. Podtyp 38a reprezentują naczynia mniejsze, a jedyny egzemplarz w omawianym zbiorze ma średnicę wylewu równą 15 cm (ryc. 12:B1). Z kolei podtyp 38b charakteryzuje masywniejsza budowa, a jedyny okaz ma średnicę wylewu wynoszącą 21 cm. Naczynia typu 38 datuje się na XIV w.

Jedynymi motywami zdobniczymi garnków kulistodennych są pasma dookólnych żłobków, które wykonywano palcami, a także rzadziej pojedyncze plastyczne listwy usytuowane w miejscu przejścia szyjki w brzusiec. Pasma dookólnych żłobków umieszczano wyłącznie na szyjkach naczyń¹².

Wśród zidentyfikowanych garnków kulistych niesklasyfikowano typologicznie wylewów 15 naczyń. Przyczyną było zbytne rozdrobnienie fragmentów lub bardzo słaby stan zachowania. Mimo to ich przynależność do grupy garnków kulistodennych nie budzi wątpliwości. Mogły one więc posłużyć do wyliczeń statystycznych omawianego zbioru. Na wymienienie zasługuje bardzo ciekawa i nietypowa forma, którą prezentuje mały garnek kulisty o wylewie w kształcie czterolistnej koniczyny (ryc. 9:2). Jego wysokość i średnica wylewu wynoszą około 11 cm. Jest to jedyny garnek o kulistym dnie, którego powierzchnie poddano polerowaniu. Należy go datować na 2. połowę XIV stulecia. Innym ciekawym przypadkiem jest fragment wylewu wywiniętego na zewnątrz, który tworzy pociągniętą w dół okap (ryc. 11:C1). Wystąpił on w obiekcie datowanym na okres od 2. ćwierci do około połowy XIV w. Być może tak ukształtowany wylew mógł pochodzić od grapena. Zaopatrzone w okrągłe uszko jest fragment wylewu, należący najprawdopodobniej do grapena (ryc. 14:D1). Fragment ten znaleziono w kontekście datowanym na połowę XIV w. Kolejnym znaleziskiem jest pogrubiony wylew

¹¹ Warto jednak wspomnieć, że egzemplarze garnków kulistych typu 38b, oprócz kwartału IX, zostały wydzielone także w materiale ceramicznym z kwartału V w Stargardzie (Romanowicz, Zysko 2012, 91-92).

¹² Więcej szczegółów dotyczących produkcji kugelpopfów zamieścił w swojej pracy Hartwig Lüdtke (1985, 92-104, Abb. 37-38, 45-46).

garnka kulistego o średnicy 18 cm, na którego zakończeniu został umieszczony szeroki „rowek” (ryc. 14:C1). To znalezisko również datowane jest na połowę XIV stulecia. Być może z funkcją naczynia zasobowego należy łączyć fragment dużego kugeltopfa – średnica wylewu 25 cm, który wystąpił w kontekście datowanym na okres od końca I. połowy wieku po 2. połowę XIV stulecia (ryc. 16:A1).

Bardzo nieliczne w zbiorze są fragmenty nóżek od grapeń. Zaledwie cztery sztuki wystąpiły w kontekstach z I. i 2. połowy XIV w. Kilku centymetrowe nóżki wykonywano z jednego kawałka gliny. Są one owalne lub okrągłe w przekroju (ryc. 10:A3-4).

DZBANY O KULISTYCH DNACH

Kuliste dno miały także dzbany (z niem. *Standlappenkannen*¹³ albo *Dreiknubbenkannen*¹⁴), które były jednak zdecydowanie mniej popularne od garnków z podobnym ukształtowaniem dna. W przypadku dzbanów dno musiało mieć wypukłości, które stabilizowały naczynie. W opisywanym zbiorze zarejestrowano minimum 16 dzbanów kulistodennych – ponad 5% ogółu naczyń, wśród których wyróżniono 2 typy.

Podtyp 1a dzbanów kulistych reprezentuje osiem naczyń, które charakteryzuje lekko zgrubiała i prosto ukształtowana krawędź wylewu. Średnice wylewów oscylują w granicach 10-12 cm (ryc. 6:A5). Na dwa egzemplarze dzbanów podtypu 1b tylko w jednym przypadku można było dokonać pomiaru średnicy wylewu, która wynosiła 11 cm (ryc. 10:B2). Brzegi tych naczyń są zgrubiałe i wychylone na zewnątrz, przez co tworzą niewielki okap. Z kolei dzban podtypu 1c jest mniejszy – średnica wylewu 10 cm i ma krawędź zachyloną do wewnątrz. Pozostałe cztery egzemplarze dzbanów typu 1 ze względu na słaby stan zachowania nie zostały przyporządkowane do konkretnych podtypów. Dzbany kulistodenne typu 1 występowały już od 2. połowy XIII w. aż po schyłek XIV stulecia.

Pojedynczy okaz został zaklasyfikowany do typu 2, a charakteryzuje go częściowe wypolerowanie powierzchni. Ma on średnicę wylewu wynoszącą 10 cm (ryc. 11:A1). Dzban ten został zarejestrowany w materiale datowanym na przełom XIV i XV stulecia.

Ze dzbanami o kulistym dnie należy również łączyć charakterystyczne podłużne i wyciągane nóżki. Znaleziony fragment przedstawia dolezione na zewnątrz naczynia dwie tego typu nóżki, które przylegają do siebie (ryc. 15:C1).

GARNKI Z PŁASKIM DNEM

W omawianym zbiorze garnki z płaskim dnem reprezentuje minimum 19 egzemplarzy, które stanowią ponad 6% zidentyfikowanych naczyń¹⁵.

Typ I garnków z płaskim dnem dzieli się na dwa podtypy (1a oraz 1b). Oba podtypy cechują wychylone na zewnątrz wylewy, dodatkowo zaopatrzone we wrąb i okap. Jedyny okaz podtypu 1a ma silnie zaakcentowaną partię brzegową i został zrekonstruowany

¹³ Lüdtke 1985, 47, Taf. 16:9.

¹⁴ Rębkowski 1995, 30.

¹⁵ Rębkowski 1995, 31-32, ryc. 11. Spośród wyróżnionych w Kołobrzegu 10 typów w omawianym zbiorze nie zidentyfikowano naczyń typów 4b, 5, 7 oraz 10. Garnki te dotychczas w ogóle nie zostały zidentyfikowane w Stargardzie, zarówno spośród ceramiki siwej z kwartału IX (Zysko 2011, 96-97; 2013, 155-156) jak i z kwartału V (Romanowicz, Zysko 2012, 92).

w całej formie. Średnica jego wylewu wynosi 15 cm, a średnica odcinanego dna 11 cm. Wysokość naczynia wynosi około 22,5 cm (ryc. 10:A1). Naczynie to jest datowane na I. połowę XIV w. Z kolei do podtypu 1b zaliczono trzy garnki, które są datowane na połowę XIV stulecia. Odczytane średnice wylewów wynoszą 10 oraz 14 cm.

Identycznie, jak garnki podtypu 1b, datowane są dwa okazy przypisane do typu 2. Mają one średnice wylewów równe 11 i 11,5 cm (ryc. 8:6; 14:A2). Ich wylewy są prostokątnie ukształtowane i mają wrąb.

Formą i wielkością wychylonych na zewnątrz wylewów różnią się trzy podtypy garnków typu 3. Po trzy egzemplarze zostały zaklasyfikowane do podtypów 3a oraz 3b. Średnice ich wylewów oscylują odpowiednio w granicach 12-14 cm (ryc. 6:A1) oraz 12-16 cm (ryc. 6:B3; 15:A2). Pojedynczy okaz podtypu 3c ma wałeczkowato pogrubiony wylew o średnicy równej 14 cm (ryc. 10:A2). Egzemplarze garnków typu 3 są datowane głównie na około połowę XIV w.

Zaledwie jeden garnek reprezentuje typ 4 podtyp a. Ponadto odczytanie jego średnicy nie było możliwe. Garnki tego typu charakteryzuje podłużny esowaty profil wylewu. Wystąpił on w kontekście datowanym od 2. połowy XIII w. po połowę XIV stulecia.

Dwa egzemplarze garnków typu 6 mają szpiczasto zakończone krawędzie. W jednym, niemal kompletnym, naczyniu wysokość wyniosła około 15,5 cm, przy 11,5 cm średnicy wylewu (ryc. 7:A2). Dno tego garnka jest wyjątkowe – nosi ślady zagładzania. Egzemplarz datowany jest na połowę XIV w. Inny fragment wylewu tego typu ma średnicę wynoszącą 12 cm (ryc. 8:5).

Pojedynczy okaz został przypisany do typu 8. Ma on wychylony na zewnątrz i pozbawiony wrębu wylew, którego średnica wynosi 11,5 cm. Omawiany fragment zachował się w kontekście datowanym na koniec XIV w. (ryc. 13:5).

Do typu 9 zaliczono dwa garnki, które nie mają wrębów, ale zostały zaopatrzone w niewielkie okapy (ryc. 6:B2; 8:4). Tylko w jednym przypadku udało się uzyskać średnicę wylewu, która wyniosła 15 cm. Naczynia te są datowane na XIV stulecie.

DZBANY Z PŁASKIM DNEM

Do analizowanej grupy dzbanów z płaskim dnem zaliczono 36 naczyń – niecałe 12% zbioru. Spośród 6 typów zarejestrowanych w Kołobrzegu¹⁶ na parcelach przy ulicy Kazimierza Wielkiego wystąpiły tylko niektóre¹⁷.

Najliczniejszą grupę dzbanów z płaskim dnem stanowią naczynia zaliczone do typu I, który dzieli się na kilka podtypów. Cechą wspólną jest kształt wylewu, który tworzy wyodrębniony od szyjki kołnierz. Siedem naczyń przypisano do podtypu 1a. Średnice ich profilowanych wylewów oscylują w granicach 9-11 cm. Ponadto jedno z naczyń zostało opatrzone podwójnym ornamentem radełkowym i ma także zachowany dzióbek (ryc. 12:A2). Jeszcze inne ma zdobienie na kołnierzu w postaci dookólnych trójkątów (ryc. 13:2). Jednak dwa kolejne naczynia są bardzo charakterystyczne i podobne do

¹⁶ Rębkowski 1995, 32-33, ryc. 12.

¹⁷ Nie zarejestrowano egzemplarzy typów: 1e, 2b, 2c, 4, a także 3, 5b i 6, których do tej pory w ogóle nie zidentyfikowano w Stargardzie ani na kwartale IX (Zysko 2011, 97-98; 2013, 156-157), ani V (Romanowicz, Zysko 2012, 92). Z kolei wśród zbiorów ceramiki siwej ze Stargardu wyróżniono nowy typ 7, który nie funkcjonował w materiałach kołobrzeskich. Egzemplarze tego typu znaleziono na parcelach kwartalu IX przy ulicy Bolesława Chrobrego (Zysko 2013, 157) oraz wśród siwaków pozyskanych z kwartalu V (Romanowicz, Zysko 2012, 92).

siebie. Na uwagę zasługuje fakt, że zachowały się niemal w całej formie. Oba mają wylewy w kształcie czterolistnej koniczyny, a także odcinane dna o tej samej średnicy – 8,5 cm. Jedyne różnice wynikają z odmiennych średnic wylewów – odpowiednio 9 (ryc. 6:C2) i 10 cm (ryc. 6:C1), a także różnej wysokości – około 16 cm i ponad 17 cm. Ponadto drugie z naczyń ma taśmowate ucho ozdobione zaszczyptywaniem. Oba dzbany wystąpiły w kontekście datowanym na 2. połowę XIV w.

Do podtypu 1b zaliczono 10 egzemplarzy, które od podtypu 1a odróżnia brak środkowego żeberka pod wylewem. Wśród nich zarejestrowano dwa okazy z zachowanym dziobkiem. Średnice wylewów oscylują w granicach 9-12 cm (np. ryc. 5:D2; 17:3-4). Opisywane dzbany występowały najwcześniej w 2. połowie XIII w., a najmłodsze okazy należy datować na przełom XIV i XV stulecia.

Dzbanów podtypów 1c oraz 1d używano od 1. połowy XIV w. po co najmniej przełom XIV i XV stulecia. Trzy okazy podtypu 1c mają średnice wylewów w granicach 9-11 cm (ryc. 12:A4; 17:1), a jeden z nich ma zachowany dziobek. Ich wylewy są płaskie. Z kolei z czterech egzemplarzy podtypu 1d udało się odczytać tylko dwie średnice – 9 oraz 10 cm. Ta odmiana ma krawędź z lekkim wrębem delikatnie pochyłoną do środka naczynia.

Najmniej liczna odmiana 1f jest reprezentowana przez dwa okazy. Mają one podłużne i cienkie wylewy, których średnice wynoszą 9 oraz 10 cm. Większy z dzbanów ma prawie całą zachowaną formę, brakuje jedynie dna. Zastosowano na nim częściowe polerowanie powierzchni (ryc. 13:1). Jego średnica wylewu wyniosła 10 cm. Wspomniane egzemplarze są datowane na okres od końca XIV do początku XV stulecia.

Trzy naczynia podtypu 2a mają średnice oscylujące w granicach 10-12 cm (np. ryc. 6:B6). Charakteryzuje je dość mocne wyprofilowanie partii brzegowej w postaci zgrubiałej fałdy wystającej na zewnątrz, tuż pod brzegiem naczynia. Naczynia takie występowały od około połowy XIV w. po koniec tego stulecia. Jeden z egzemplarzy został ozdobiony ornamentem radełkowym na i pod krawędzią wylewu. Średnica jego wylewu wyniosła 12 cm (ryc. 5:C1). Ponadto jedno z naczyń ma zachowany dziobek.

Pojedynczy egzemplarz został przypisany do typu 5a. Jest to dzban o średnicy wylewu równej 9 cm. Wystąpił on w kontekście datowanym na 2. połowę XIV stulecia (ryc. 15:B1).

W omawianej grupie nie zostało sklasyfikowanych łącznie sześć wylewów. Wśród nich na uwagę zasługują trzy okazy. Pierwszy z nich został ozdobiony ornamentem radełkowym tuż pod wylewem, a także na fragmencie zachowanego ucha – ornament został ulokowany z przodu i z boku ucha. Egzemplarz ten jest datowany na 2. połowę XIV w. (ryc. 15:A4). Nieco młodszy jest kolejny okaz, który został ozdobiony częściowym polerowaniem powierzchni. Ma on także zachowany dziobek oraz charakterystyczny rowek na wylewie. Dzban ten należy datować na okres od 2. połowy XIV w. po przełom XIV i XV stulecia (ryc. 16:D1). Kolejny egzemplarz ma ornament radełkowy umieszczony pod wylewem, którego średnica wynosi 9 cm. Poza tym dzban ten został zaopatrzony w dziobek. Wystąpił on w kontekście datowanym na 2. połowę XIV w. (ryc. 16:C1).

Najprawdopodobniej z dzbanami o płaskim dnie należy wiązać fragment zachowanego dna. Nosi ono ślady odcisków palców umieszczone na stopce naczynia (ryc. 15:A1).

KUBKI

W opisywanym zbiorze zarejestrowano minimum 26 egzemplarzy kubków – około 8,5% zbioru. Dzielią się one na dwa rodzaje. Pierwszy reprezentuje siedem okazów naczyń o prosto ukształtowanej krawędzi. Średnice ich wylewów wynoszą 8 i 9 cm (np. ryc. 17:2). Występowały one od około połowy XIV w. aż po XV stulecie. Dwa kubki mają polerowane powierzchnie. Drugi rodzaj naczyń charakteryzuje wylew w kształcie czterolistnej koniczyny. Sklasyfikowano tutaj aż 19 egzemplarzy. Ich datowanie jest podobne jak w kubkach z prostym wylewem. Jedynie w trzech przypadkach udało się zmierzyć średnice wylewów, które wyniosły 9 i 11 cm. Jeden z tych egzemplarzy został zachowany niemal w całości. Ma on dno o średnicy 6,5 cm, a jego wysokość wynosi około 14,5 cm. Pękaty brzusiec zdobią gęsto ułożone dookoła żłobki. Należy go datować na co najmniej 2. połowę XIV stulecia, a być może nawet na przełom XIV i XV w. (ryc. 13:3).

MISY

W zbiorze stwierdzono występowanie minimum ośmiu mis¹⁸ – 2,5% zbioru. Zaledwie jeden egzemplarz zaklasyfikowano do typu 1, który charakteryzuje się pochyloną do środka krawędzią. Średnica wylewy tego okazu wyniosła 11,5 cm, a należy go datować ogólnie na XIV w. (ryc. 14:BI).

Do typu 2 przypisano dwie duże misy, których średnice wylewów wynoszą odpowiednio 32 oraz 36 cm. Mniejsza została ozdobiona dwoma dookólnymi liniami falistymi, które zostały oddzielone od siebie podwójnym ornamentem radełkowym (ryc. 14:A3). Oba egzemplarze pochodzą z 2. połowy XIV stulecia.

Sklasyfikowano tylko dwie misy przypisane do typu 3. Ich średnice wylewów wynosiły odpowiednio 14 i 24 cm. Wylewy tych naczyń są delikatnie zachylone do środka i tworzą rodzaj kołnierza. Misy te należy datować na około połowę XIV w. (ryc. 6:A3; 8:7).

W Kołobrzegu odkryto małe misy, które nie zostały tam przydzielone do żadnego typu¹⁹, a w znaleziskach stargardzkich naczynia te zostały określone jako typ 8. W omawianym zbiorze zarejestrowano jedno naczynie tego typu. Krawędź wylewu tej misy jest lekko zaokrąglona, ale nie udało się jednak ustalić jej średnicy. Naczynie jest datowane na połowę XIV w.

Poza wydzielonymi powyżej typami zarejestrowano dodatkowo jeszcze dwie misy. Nie zostały one przypisane do żadnego typu z powodu swojej młodszej i nie do końca pewnej metryki. Oba egzemplarze należy datować na co najmniej 2. połowę/koniec XV w. lub przełom XV i XVI stulecia, a być może nawet na wiek XVI. Mimo wątpliwości co do datowania uznano te przypadki w ogólnej statystyce. Razem z wymienionymi misami wystąpiła także ceramika tradycyjna, będąca najpewniej na złożu wtórnym. Kontekst chronologiczny tego zbioru jest dość problematyczny. Obie misy charakteryzuje zawinięty i wychylony na zewnątrz wylew. Ich średnice są równe 15 i 30 cm. Były to okazy zapewne głębokie (ryc. 16:BI-2).

¹⁸ W porównaniu do zbioru naczyń kołobrzeskich, nie doszukano się do tej pory w Stargardzie występowania mis typu 5 oraz 7.

¹⁹ Rębkowski 1995, 34-35.

POKRYWKI

Pokrywki są nieodłącznie związane z naczyniami kuchennymi, a być może także i stołowymi. W opisywanym zbiorze zebrano łącznie minimum pięć pokrywek – ponad 1,5% zbioru. Są to pokrywki stożkowate datowane na połowę XIV w. i 2. połowę tego stulecia. Odczytane średnice wylewów wynoszą odpowiednio 6, 11 oraz 14 cm. Na uwagę zasługuje najmniejsza pokrywka, która być może pochodzi od jakiegoś pojemnika lub miniaturowego naczynka.

INNE

Warto pokrótce omówić dwa płaskie dna ze znakami garncarskimi. Na obu zaprezentowany jest krzyż wpisany w koło. Jeden z egzemplarzy nosi na dnie ślady stosowania podsypki. Dodatkowo dno nosi ślady odcisków palców, a jego średnica wynosi 6,5 cm (ryc. 12:C1). Jego chronologię określa się na połowę XIV w. Drugie dno jest nieco starsze. Datowane jest od przełomu XIII i XIV w. po 1. połowę XIV stulecia (ryc. 11:B1). W drugim przypadku nie udało się zmierzyć dokładnej średnicy dna.

Za naśladownictwo form kamionkowych można uznać dno z odciskami palców na stopce, a także modelowaniem jej krawędzi (ryc. 8:9).

Podobne do taśmowatych są ucha, które mają listwę w miejscu wgłębienia między dwoma bokami ucha. Napotkano dwa przypadki takich uch, które datowane są na około połowę XIV w. oraz na 2. połowę tego stulecia (ryc. 3:5).

PODSUMOWANIE

Z parcel przy ulicy Kazimierza Wielkiego pozyskano łącznie 3820 fragmentów ceramiki siwej, które stanowią, tak jak już wspomniano we wstępie, ponad 16% całości zbioru tego gatunku ceramiki, pozyskanego w trakcie badań kwartału IX. W konfrontacji z pozostałymi gatunkami ceramiki, siwaki bezwzględnie dominują. Na interesującym nas obszarze jest to około 77% zbioru. Potwierdza to dominującą rolę tych wyrobów na obszarze Pomorza Zachodniego w późnym średniowieczu (od około połowy XIII do końca XV w.).

Ze względu na podział ceramiki według typów funkcjonalnych (na podstawie zachowanych wylewów) możliwe było ustalenie wartości procentowych odzwierciedlających udział poszczególnych ich rodzajów dla całości zbioru. Najliczniejszą grupę tworzą garnki o kulistych dnach, które stanowią ponad 60% naczyń siwych. W dalszej kolejności znaczący procent tworzą dzbany z płaskim dnem – niecałe 12%, dzbany o kulistych dnach – ponad 5%, garnki z płaskim dnem – ponad 6%, oraz kubki – około 8,5%. Klasyfikację zamykają misy, które stanowią ponad 2,5% oraz pokrywki – ponad 1,5% zbioru naczyń. Należy także wspomnieć, że ponad 3% to wylewy naczyń, które nie zostały zaklasyfikowane do żadnego typu funkcjonalnego. Udział procentowy poszczególnych typów funkcjonalnych z parcel przy ulicy Kazimierza Wielkiego jest porównywalny z poprzednio analizowanymi zbiorami z ulic Władysława Łokietka²⁰ oraz Bolesława Chrobrego²¹. Największą grupę naczyń zaraz

²⁰ Zysko 2011.

²¹ Zysko 2013, 159.

po garnkach kulistych tworzą dzbany z płaskim dnem. Jest to kolejne potwierdzenie dominującej roli garnków kulistych w asortymencie naczyń w większej części Pomorza Zachodniego, na zachód od linii Parsęty²².

Istotną sprawą wydaje się podział naczyń ze względu na ich przeznaczenie. Chodzi tutaj o zakwalifikowanie przedstawionych typów funkcjonalnych do naczyń kuchennych oraz zastawy stołowej. Związane z kuchnią będą garnki (zarówno te z kulistym jak i z płaskim dnem) oraz misy. Z kolei do naczyń stołowych zaliczono wszystkie dzbany (kulistodenne i z płaskim dnem) oraz kubki. Otrzymana w ten sposób proporcja to niecałe 73% do ponad 27% na korzyść naczyń związanych z kuchnią. Otrzymane wyniki są zbliżone do tych, jakie zostały uzyskane przy analizie ceramiki siwej na kwartale IX z parcel przy ulicy Władysława Łokietka – naczynia kuchenne 70%, zastawa stołowa 30%²³ oraz z parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego – kuchenne 75%, stołowe 25%²⁴.

Średniowieczna ceramika siwa ze Stargardu w ostatnich latach jest tuż obok wyrobów kamionkowych²⁵ przedmiotem licznych i wnikliwych analiz. Na ujęcie całościowe średniowiecznej ceramiki stargardzkiej jest jeszcze za wcześnie, ale zebranie danych z różnych lokalizacji miasta, pozwoli z czasem na podjęcie rozważań o przemianach w produkcji lokalnej, a także proveniencji wyrobów oraz omówienie zmian w socjotopografii Stargardu.

Bibliografia

- Lüdtke H. 1985. *Die mittelalterliche Keramik von Schleswig. Ausgrabung Schild 1971-1975*. Ausgrabungen in Schleswig. Berichte und Studien 4, Neumünster.
- Nawroński T. 1978. Stan i problematyka badań nad produkcją garncarską na Pomorzu Zachodnim w późnym średniowieczu. *Archeologia Polski* 23 (1), 141-179.
- Nawroński T., Rębkowski M. 1995. Ein Beitrag zur Erforschung mittelalterlicher Keramik in Pommern. *Offa* 52, 163-184.
- Rębkowski M. 1995. *Średniowieczna ceramika miasta lokacyjnego w Kołobrzegu*, Kołobrzeg.
- Rębkowski M. 1999. Uwagi na temat ceramiki średniowiecznej. W: M. Rębkowski (red.), *Archeologia średniowiecznego Kołobrzegu* 4. Kołobrzeg, 207-219.
- Romanowicz P. 2010. *Późnośredniowieczne naczynia kamionkowe z badań archeologiczno-architektonicznych w Stargardzie w latach 2005-2008*. Łódź (maszynopis pracy magisterskiej dostępny w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego oraz zbiorach Działu Archeologii Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie).
- Romanowicz P. 2011. Standardy luksusu – naczynia kamionkowe w późnośredniowiecznym Stargardzie. W: M. Rębkowski (red.), *Ekskluzywne życie – dostojny pochówek*. Wolińskie Spotkania Mediewistyczne I. Wolin, 273-287.
- Romanowicz P., Zysko A. 2012. Średniowieczna ceramika naczyniowa. W: K. Kwiatkowski (red.), *Archeologia Stargardu I. Badania zachodniej części kwartalu V*. Stargard, 89-109.

²² Nawroński 1978, 156; Nawroński, Rębkowski 1995, 167. Należy podkreślić, że w niektórych miejscach ukazuje się słaby stan badań archeologicznych lub ich całkowity brak.

²³ Zysko 2011, 100.

²⁴ Zysko 2013, 159.

²⁵ Romanowicz 2010; 2011.

- Zyśko A. 2010. *Średniowieczna ceramika siwa z terenu kwartału IX Starego Miasta w Stargardzie*. Szczecin (maszynopis pracy magisterskiej dostępny w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Szczecińskiego oraz w zbiorach Działu Archeologii Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Stargardzie).
- Zyśko A. 2011. Ceramika siwa z badań parcel przy przedłużeniu ulicy Władysława Łokietka (Targ Drzewny) w obrębie kwartału IX w Stargardzie. *Stargardia* 6, 89-109.
- Zyśko A. 2013. Ceramika siwa z badań parcel przy ulicy Bolesława Chrobrego (Świętojańska) w obrębie kwartału IX w Stargardzie. *Stargardia* 7, 151-173.

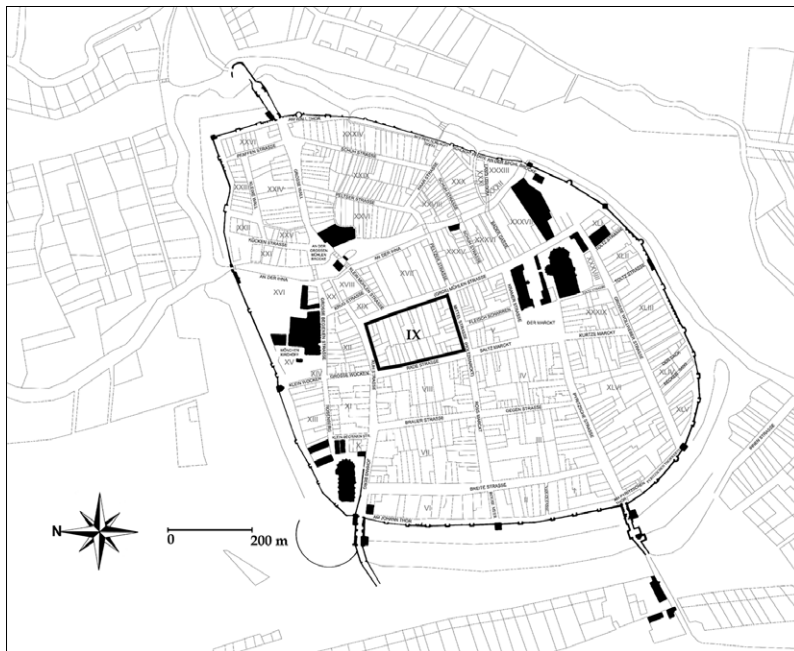
Zusammenfassung

Grauware aus der Forschungsarbeiten bei Kazimierz Wielki Straße (Große Mühlenstraße) in den Parzellen des Quartals IX in Stargard

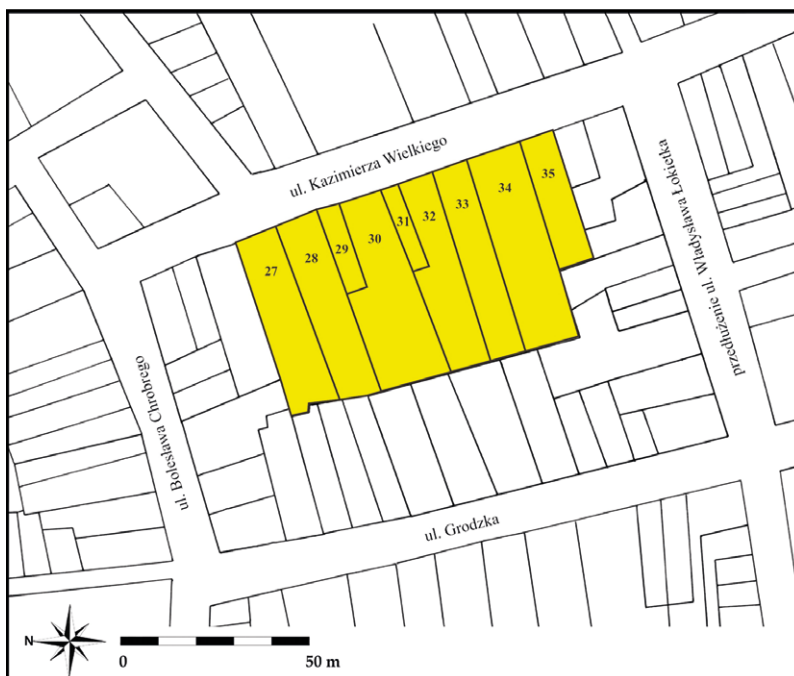
Während der Forschungsarbeiten im Quartal IX in Stargard wurden aus den Parzellen an der Kazimierz Wielki Strasse insgesamt 3820 Bruchstücke spätmittelalterlichen Grauware zu Tage gefördert. Anhand der erhaltenen Ausgüsse wurden innerhalb dieses Ensembles mindestens 305 Gefäße ermittelt. Als Grundlage für die Auswertung Stargarder Sammlung diente die während der archäologischen Forschungsarbeiten in Kolberg gewonnene Keramik.

Die Grauware wurde in die Haupttypen nach Funktion eingeteilt. Unter den Gefäßen überwiegen Kugeltöpfe, die über 60% des gesamten Grauwarefundes ausmachen. Die übrigen Gefäßtypen sind Krüge (ca. 12% des gesamten Fundes) sowie Standbodentöpfe (mehr als 6%), Krüge mit runden Boden (mehr als 5%), Becher (ca. 8,5%) Schalen (ca. 2,5%) und Deckel (ca. 1,5%). Die Gefäße wurden nach Verwendungszweck eingeteilt. Küchengeschirr, das durch alle Töpfe und Schalen vertreten war, macht ca. 73% der Sammlung aus. Tafelgeschirr, vertreten von allem durch Krüge und Becher, macht 27% der gesamten Grauware aus.

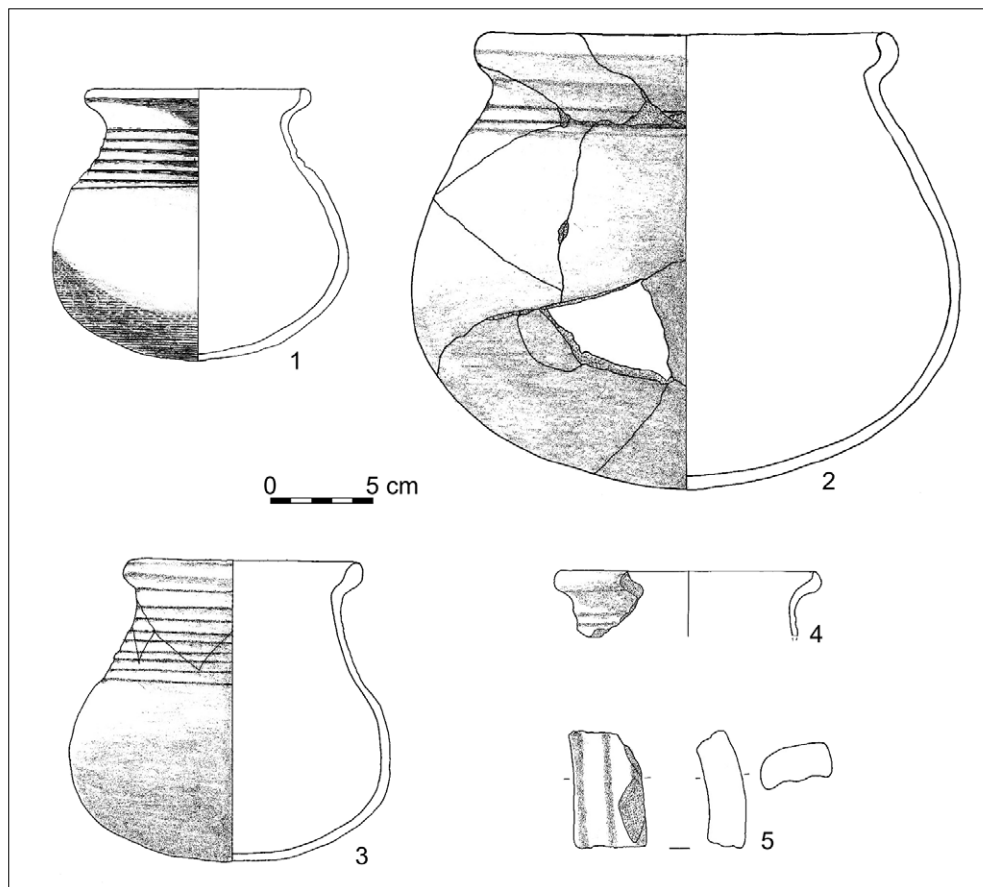
Der Anteil der Grauware unter der spätmittelalterlichen Keramik betrug ca. 77%. Dies bestätigt die Tendenz zur Dominanz der Grauware im Spätmittelalter im Hinterpommern. (ca. Mitte des 13.Jh. bis spätes 15.Jh.).

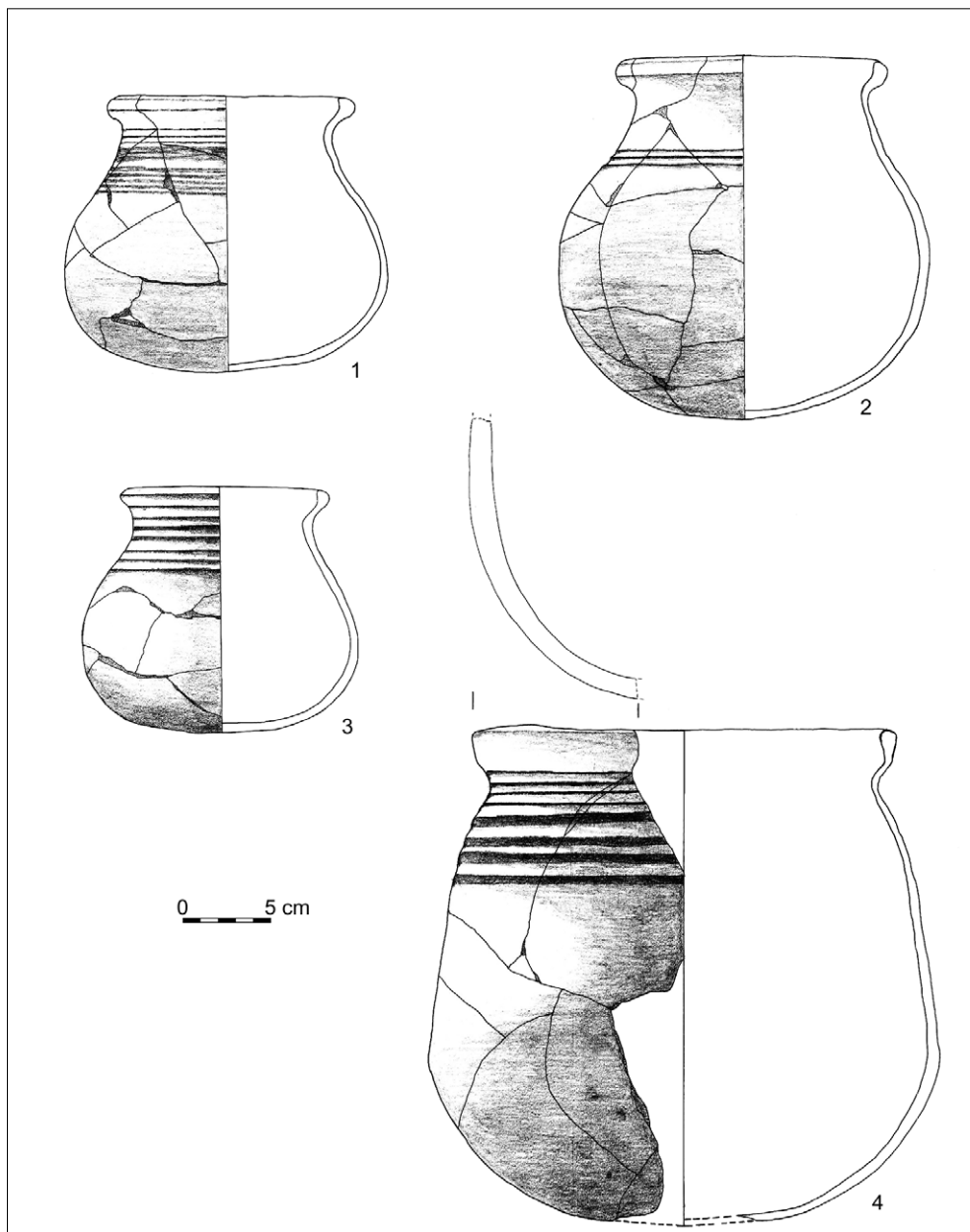
Ryc. 1. Stargard. Stare Miasto z zaznaczonym terenem badań. Na podstawie przerysu planu katastralnego miasta według M.F. Schwadtkena z 1724 r.

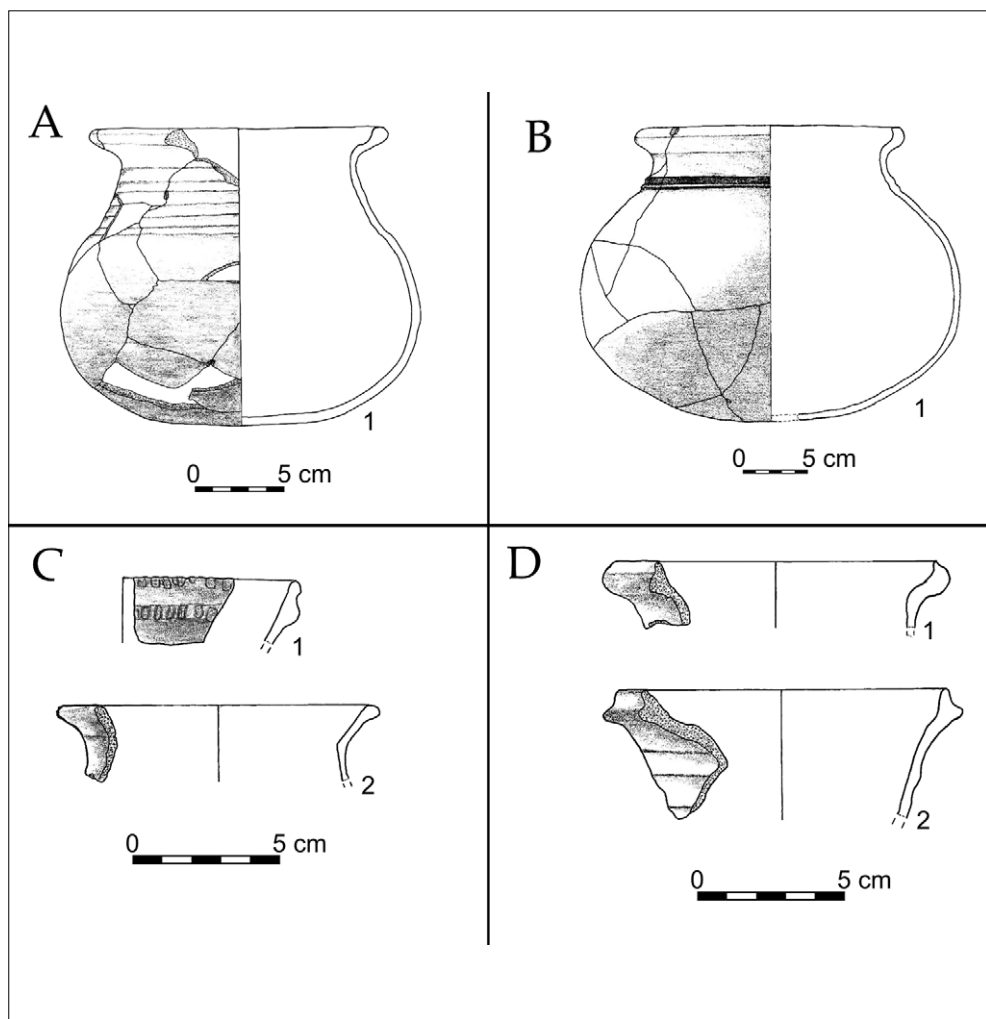
Ryc. 2. Stargard. Kwartał nr IX według katastru M.F. Schwadtkena z zaznaczonymi parcelami zlokalizowanymi przy ulicy Kazimierza Wielkiego. Opr. A. Zysko

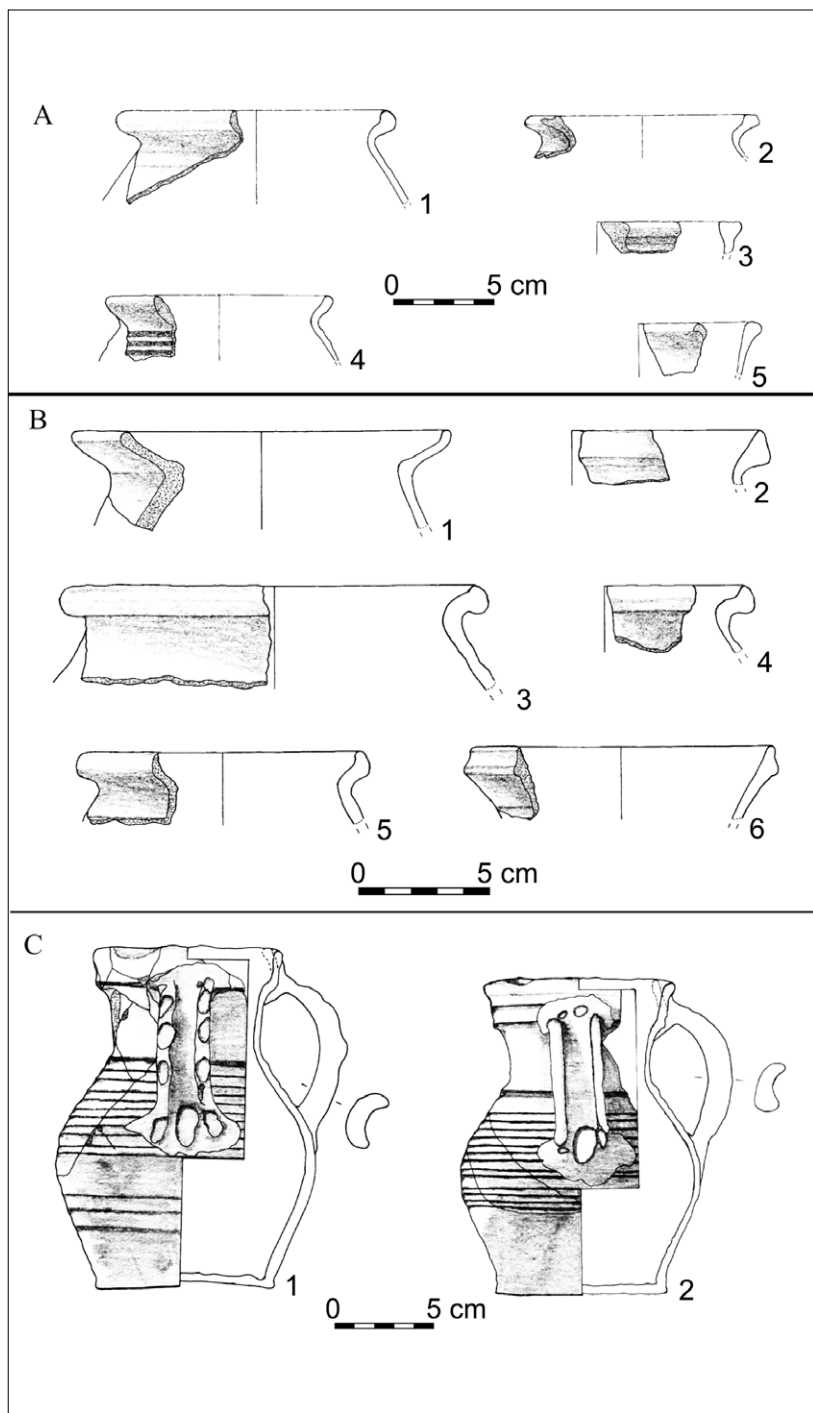
Ryc. 3. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: ob. 7 GM.35 (nr inw. 5/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

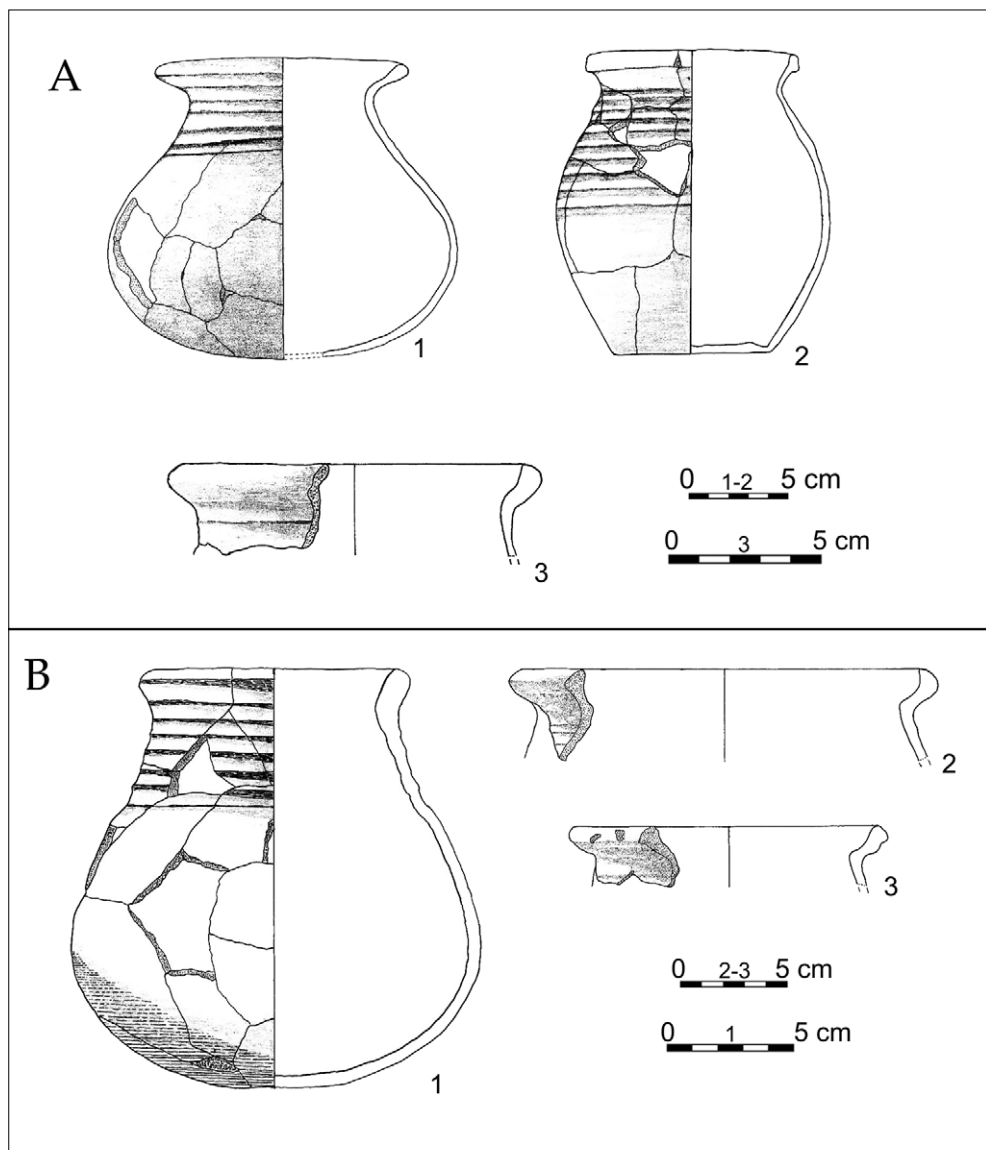
Ryc. 4. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: ob. 1 GM.33 (nr inw. 40/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

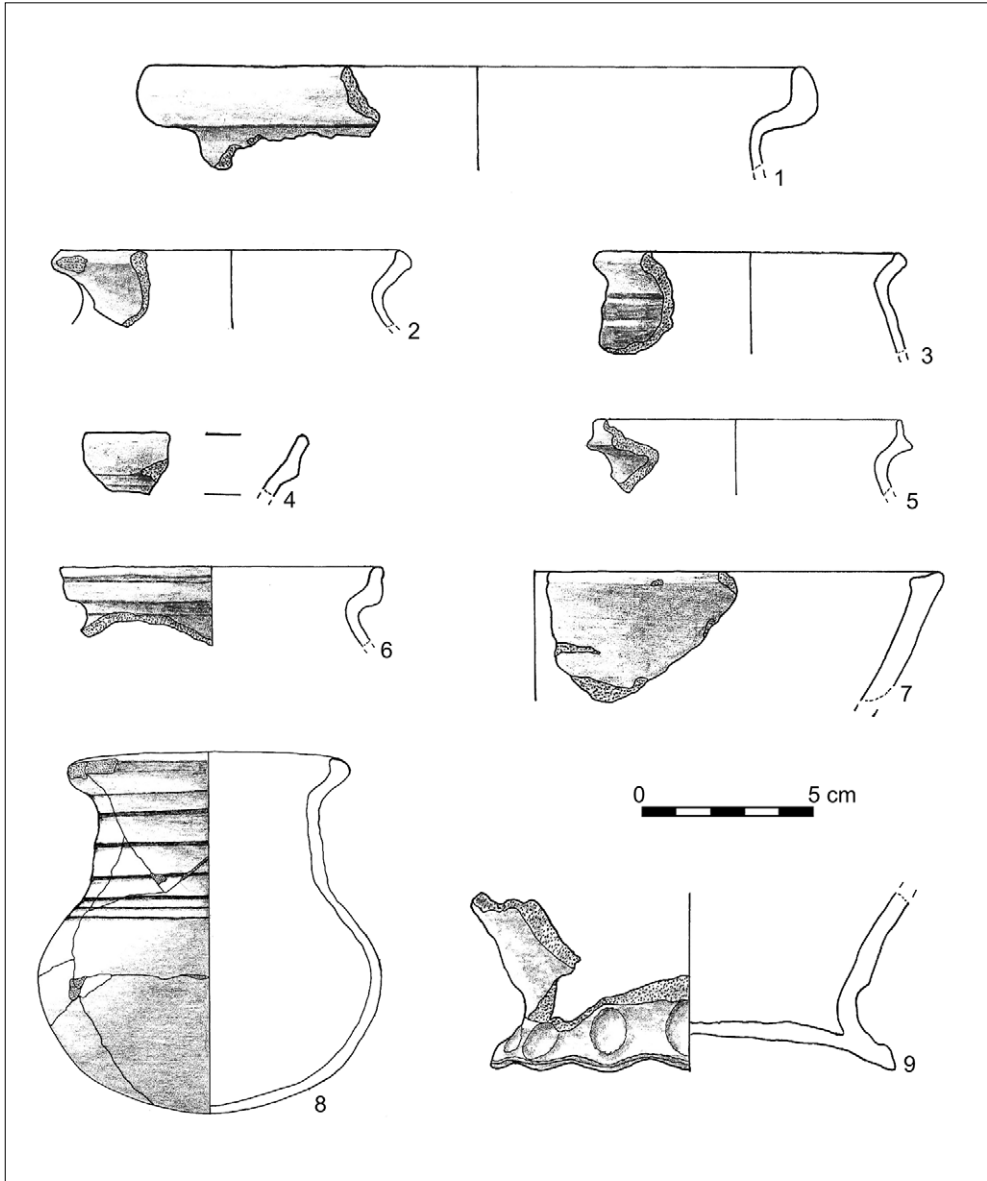
Ryc. 5. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 3 GM.34 (nr inw. 7/GM/Kw/M);
 B – ob. 15 GM.34 (nr inw. 16/GM/Kw/M); C – ob. 17 GM.34 (nr inw. 20/GM/Kw/M);
 D – ob. 12 GM.27 (nr inw. 86/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

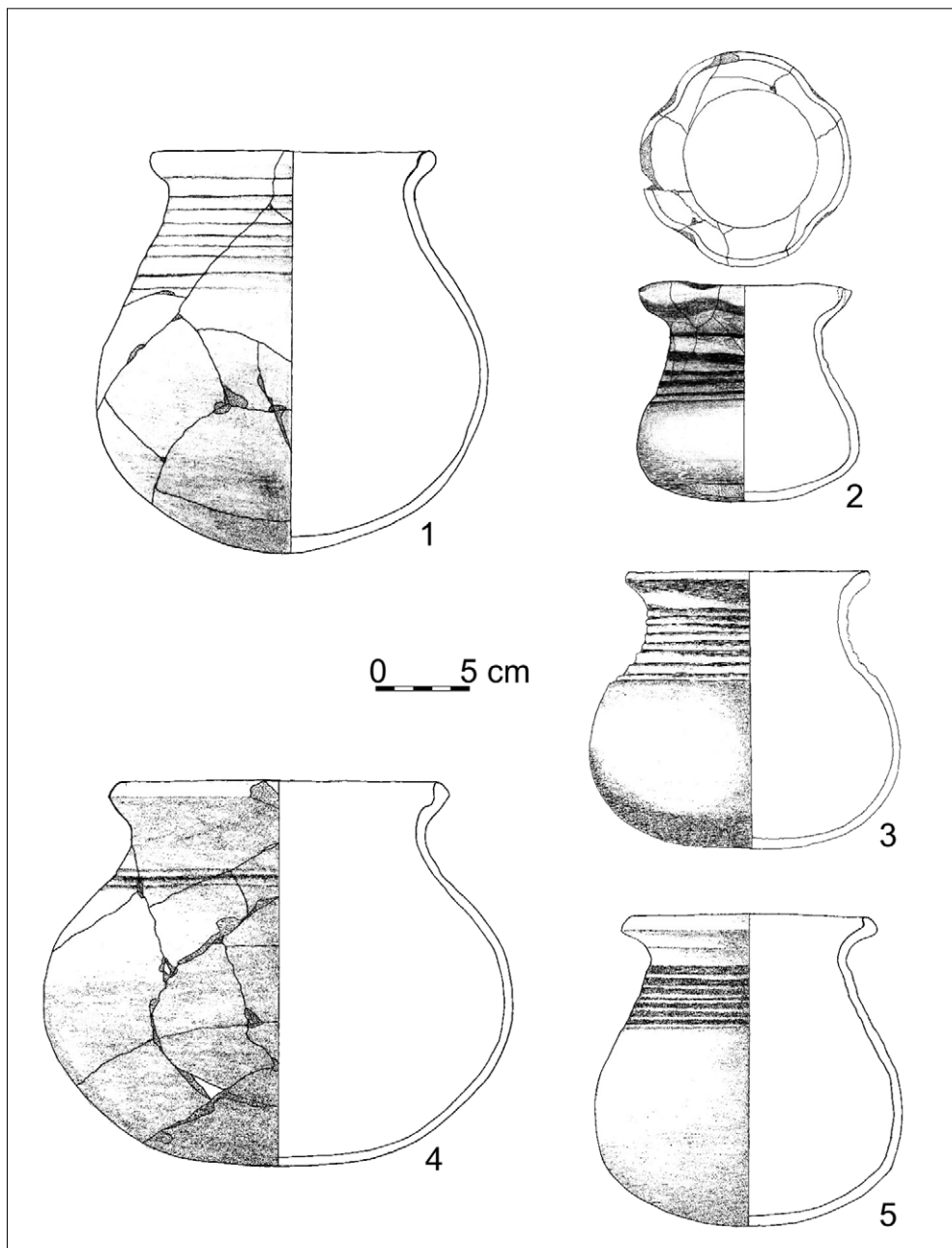
Ryc. 6. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 23 GM.34 (nr inw. 21/GM/Kw/M); B – wjazd GM.34 (nr inw. 50/GM/Kw/M); C – ob. 7 GM.35 (nr inw. 5/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

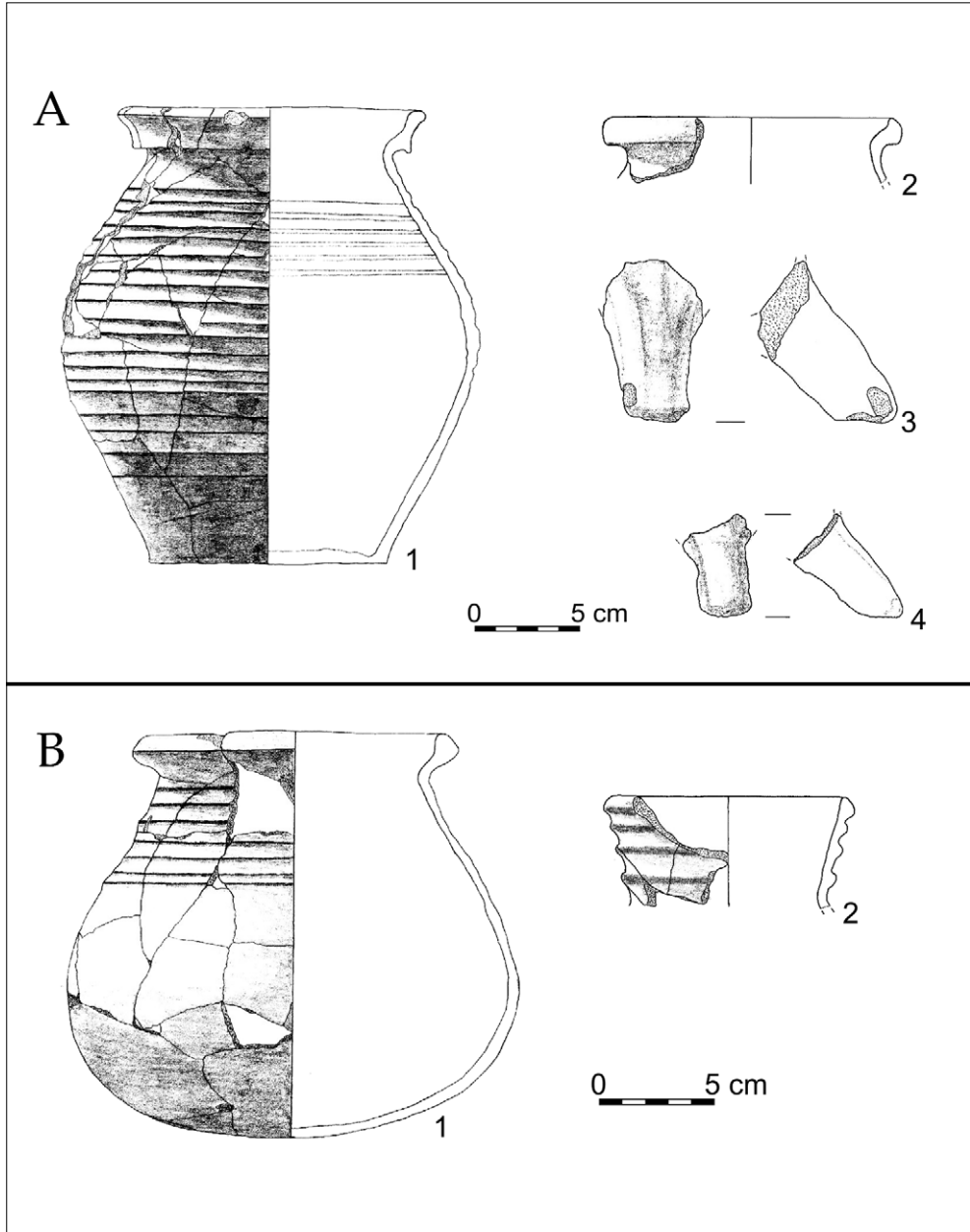
Ryc. 7. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 18 GM.34 (nr inw. 12/GM/Kw/M);
 B – ob. 11 GM.27 (nr inw. 87/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

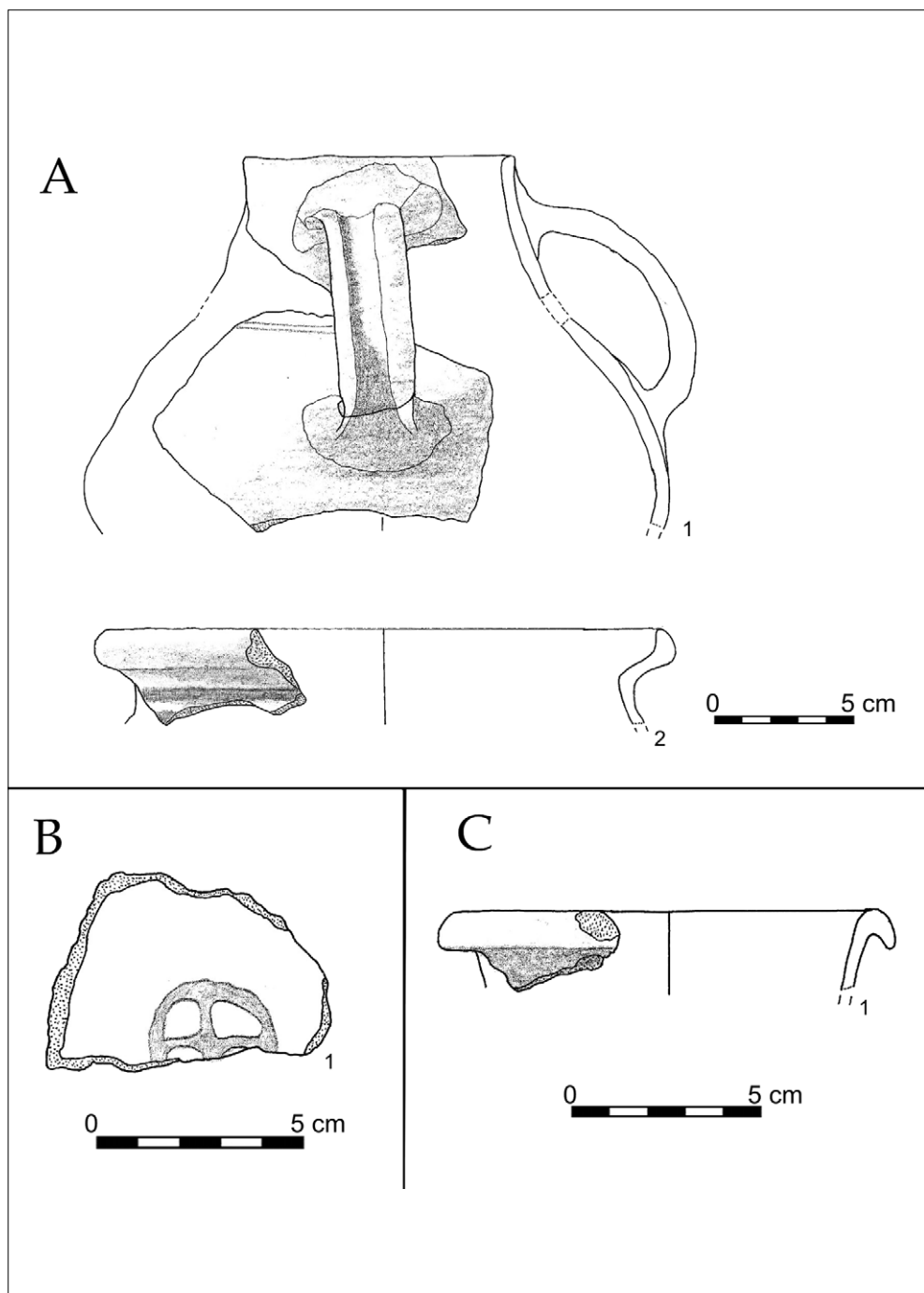
Ryc. 8. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa; ob. 13 GM.27 (nr inw. 83/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

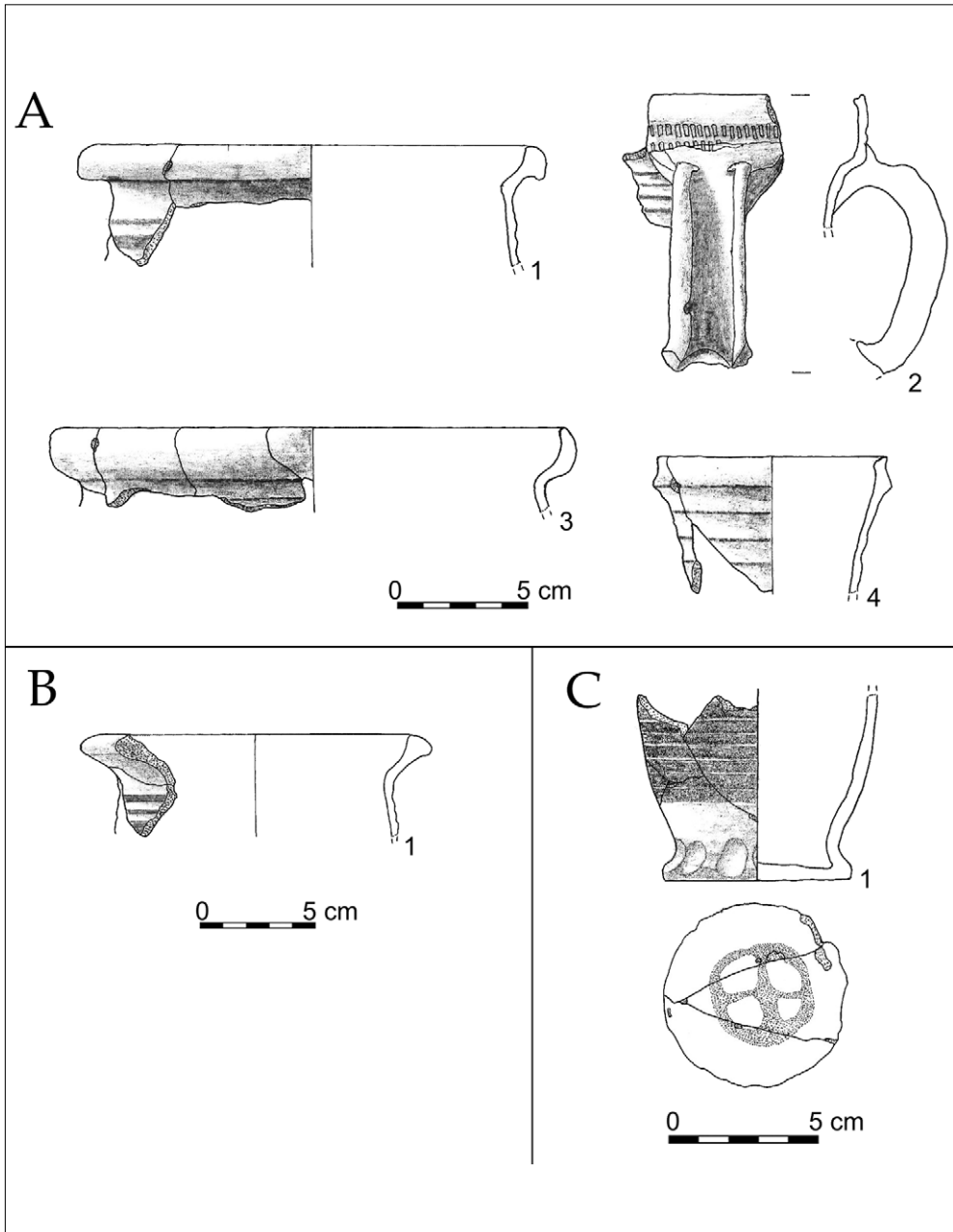
Ryc. 9. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: ob. 1 GM.33 (nr inw. 40/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

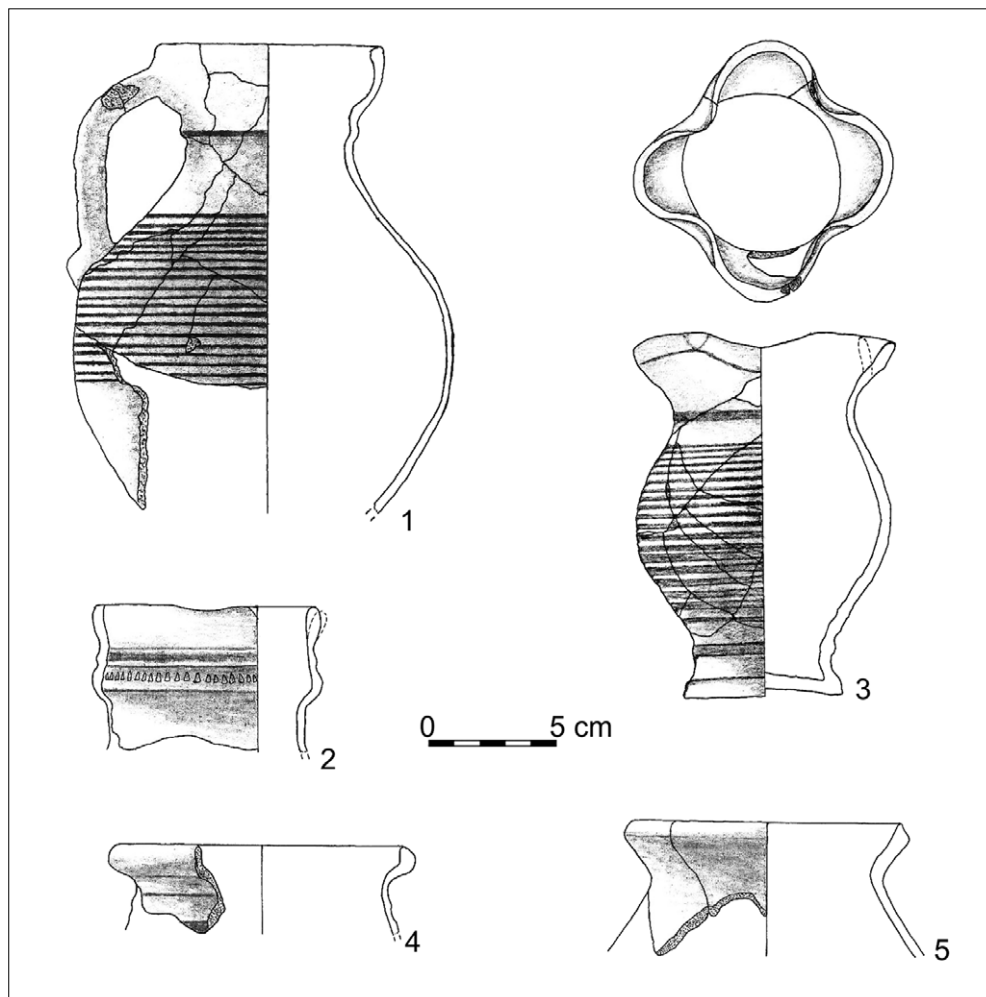
Ryc. 10. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 6 GM.32 (nr inw. 56/GM/Kw/M);
 B – ob. 2 GM.32 (nr inw. 55/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

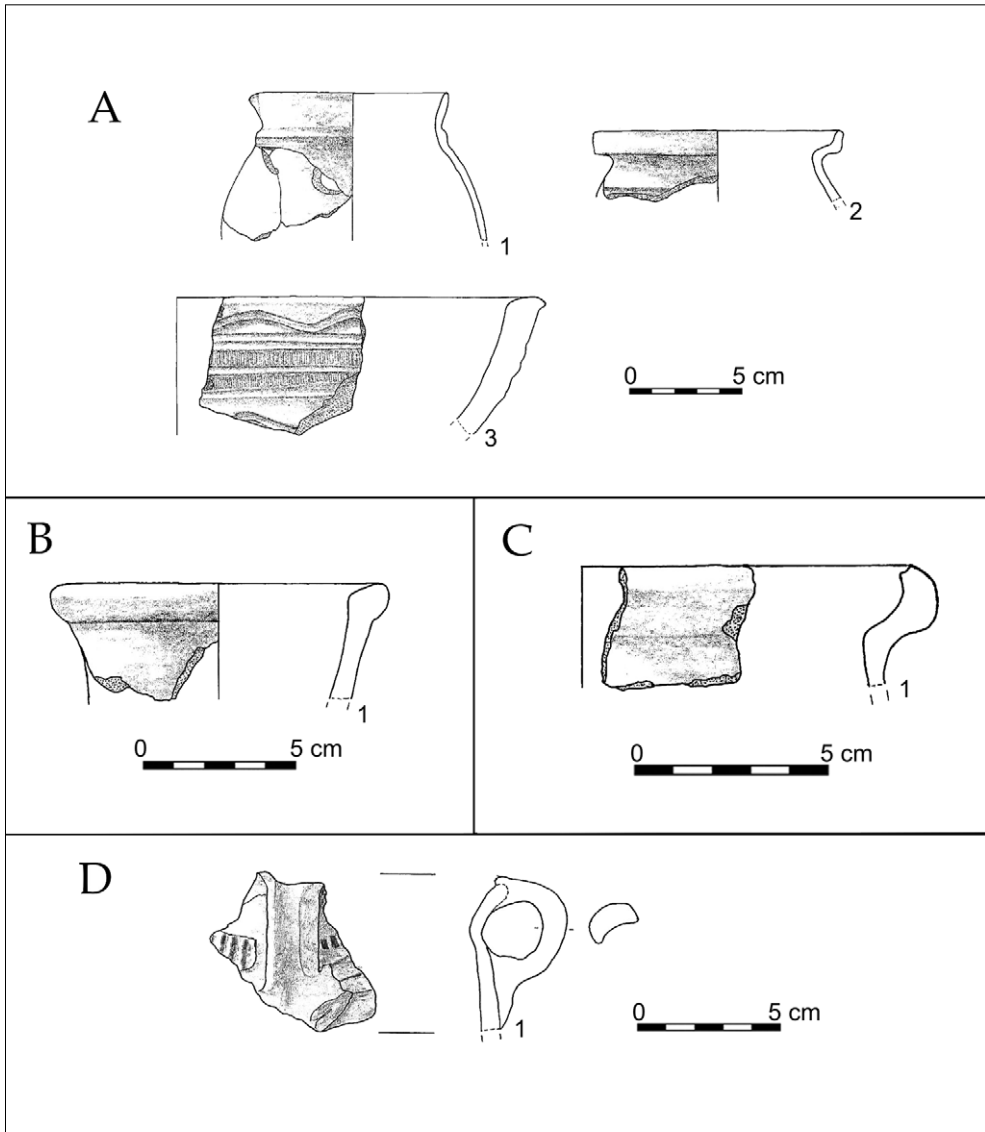
Ryc. 11. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 10 GM.27 (nr inw. 84/GM/Kw/M); B – ob. 30 GM.34 (nr inw. 37/GM/Kw/M); C – ob. 6 GM.35 (nr inw. 3/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

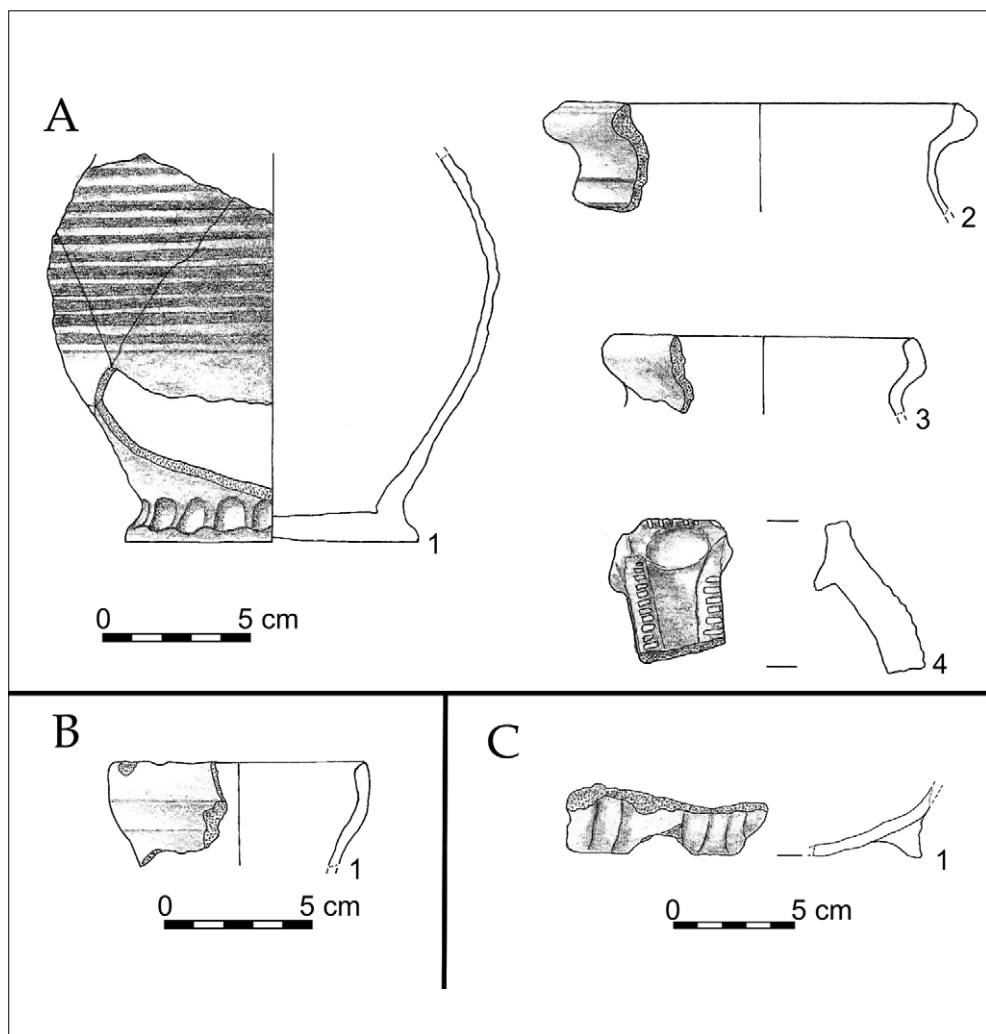
Ryc. 12. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 10 GM.27 (nr inw. 84/GM/Kw/M); B – ob. 28 GM.34 (nr inw. 47/GM/Kw/M); C – ob. 23 GM.34 (nr inw. 21/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

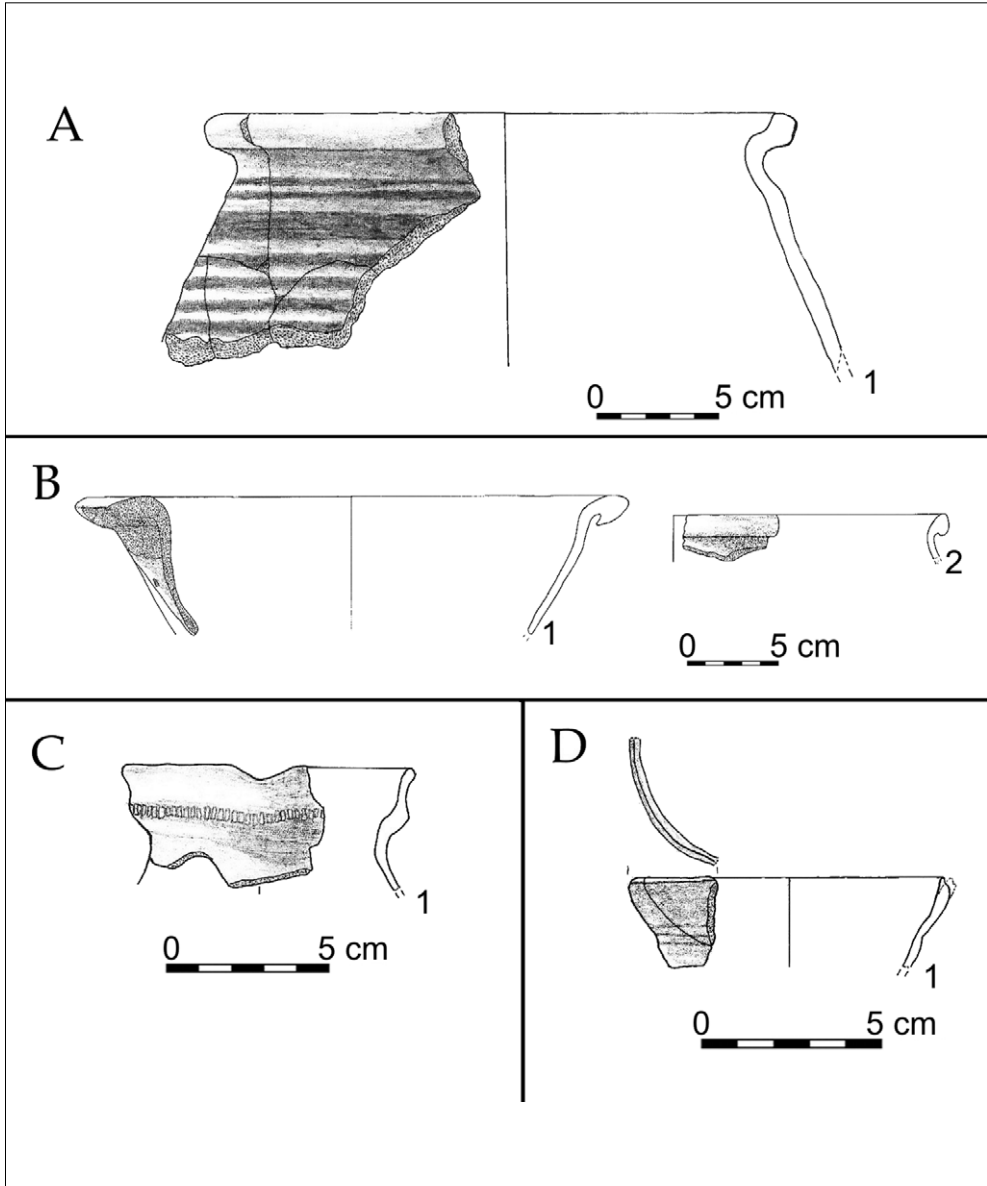
Ryc. 13. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: ob. 10 GM.27 (nr inw. 84/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

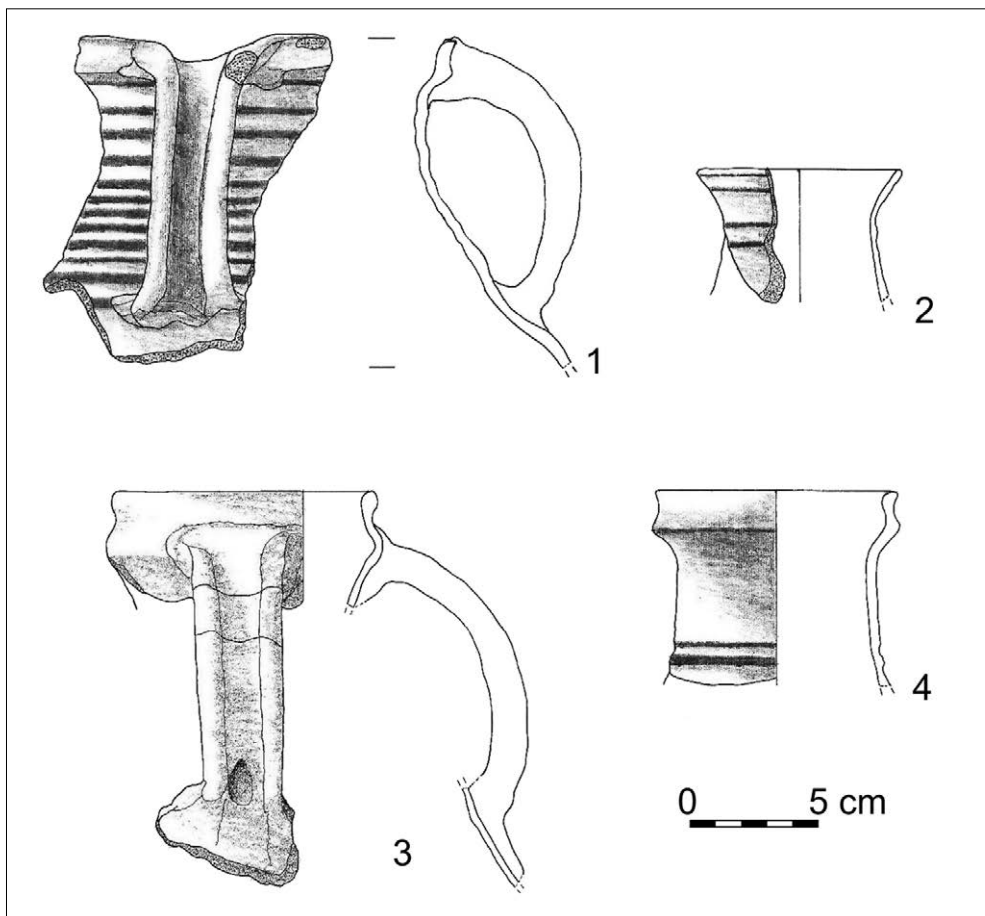
Ryc. 14. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 6a GM.35 (nr inw. 4/GM/Kw/M);
 B – ob. 11a GM.27 (nr inw. 89/GM/Kw/M); C – ob. 9 GM.35 (nr inw. 23/GM/Kw/M);
 D – ob. 19 GM.34 (nr inw. 34/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

Ryc. 15. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – ob. 7 GM.27 (nr inw. 15/GM/Kw/M);
 B – ob. 1 GM.35 (nr inw. 2/GM/Kw/M); C – ob. 6 GM.30 (nr inw. 52/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

Ryc. 16. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: A – wjazd GM.34 (nr inw. 50/GM/Kw/M);
 B – ob. 35 GM.34 (nr inw. 74/GM/Kw/M); C – ob. 4a GM.32 (nr inw. 64/GM/Kw/M);
 D – ob. 4 GM.32 (nr inw. 49/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko

Ryc. 17. Stargard – kwartał IX. Ceramika siwa: ob. 10 GM.27 (nr inw. 84/GM/Kw/M). Rys. A. Zysko